

ДОВІРА СТУДЕНТІВ ДО ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО ІНФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Л. В. Никоненко, м. Київ

Описано сталі комунікаційні ланки передавання інформації політико-правового змісту в освітньому середовищі ВНЗ (представники вищих інстанцій управління освітою → керівництво ВНЗ → викладачі → методисти → лідери студентського самоврядування → рядові студенти). Наведено класифікацію каналів комунікації політико-правового змісту в освітньому середовищі ВНЗ за такими опціями: офіційні/неофіційні, безпосередні/опосередковані, вербальні/невербальні, індивідуальні/групові, медійні/міжособистісні, діяльнісні/бездіяльнісні. Виявлено, що в освітньому середовищі ВНЗ респонденти найчастіше звертаються з інформаційними запитами політико-правового змісту до студентів своєї групи, а найбільшу довіру мають звичайно викладачі і студенти-одногрупники. Зафіксовано складність публічного позиціонування в студентському середовищі політико-правової позиції, коли події Революції гідності (2013–2014) студент розглядає як протиправні та антиконституційні. З'ясовано, що в студентській спільноті поширений страх стеження у віртуальному просторі з боку вітчизняних та іноземних спецслужб; щоб його подолати, студенти або взагалі уникають спілкування на політико-правову тематику, або використовують стратегію множинної самопрезентації (створюють декілька акаунтів, у тому числі анонімних). Роль викладачів як агентів інформування студентів визначено однією з найбільш значущих. Як причини такої значущості названі: 1) організаційна залежність студентів від викладачів, що зумовлює підвищену сугестивність перших, притаманну владно-підвладним стосункам; 2) матеріальна залежність студентів (отримання стипендії) від викладачів; 3) психологічна готовність студентів сприймати і відтворювати інформацію від викладачів як запорука успішного навчання та первинної професійної соціалізації. Розкрито роль навчальної групи як осередку професійної, політико-правової соціалізації студентів. Визначено, що студентська спільнота завдяки застосуванню медійних ресурсів здатна займати суб'єктну, автономну позицію в політико-правових комунікаціях у середовищі свого ВНЗ.

Ключові слова: інформація політико-правового змісту, студентська молодь, освітнє середовище ВНЗ, віртуальні аналоги навчальних груп, канали політико-правової комунікації у ВНЗ.

Постановка проблеми. Молодь – активний учасник політико-правових процесів, що розгортаються в нашій державі. Ключові події, які приводили до зміни напрямку суспільно-політичного розвитку України, завжди відбувалися за активної участі молоді. Як приклади можемо навести Помаранчеву революцію (2004 р.), Мовний майдан (2012 р.), Євромайдан (2013–2014). Тому з'ясування психологічних умов та чинників, які

сприяють політико-правовій соціалізації молоді, є актуальним науковим завданням. На думку науковців, одним з важливих соціальних інститутів, який впливає на становлення політико-правової позиції молоді людини, є освітнє середовище навчальних закладів. Це зумовлено комплексом причин: щільною локалізацією в просторі та часі значної кількості молодих людей, які інтенсивно взаємодіють між собою; можливістю цілодобового доступу до інтернет-мережі завдяки сучасним гаджетам тощо. Саме освітнє середовище ВНЗ дослідники розглядають не тільки як інститут професійної соціалізації, а і як проміжну ланку між світом родинного кола та рештою соціуму. Тому дослідження процесів політико-правового інформування як важливої складової процесів соціалізації є нагальним завданням у контексті порученої проблеми.

Актуальність проблеми зумовлює пильну увагу науковців до цієї теми. Психологічні чинники формування політичної картини сучасної молоді досліджено, зокрема, в роботах І. В. Жадан, С. І. Позняк, І. В. Остапенко [4]. Так, за І. В. Жадан, взаємодія суб'єктів політико-правових відносин, що репрезентується дискурсом, впливає на формування політичної картини світу студентів. На основі теоретико-емпіричного дослідження С. І. Позняк зроблено висновок про визначальну роль освітнього середовища ВНЗ та громадських організацій як чинника активізації громадянської участі молоді. На думку науковця, саме соціальна взаємодія в межах названих середовищ сприяє інтенсифікації процесів соціалізації. І. В. Остапенко визначила основні стратегії роботи, які сприяють структуруванню владно-підвладної взаємодії молоді: впровадження спеціальних освітніх програм; створення публічних дискусійних майданчиків; інтенсифікація співпраці студентської молоді та громадських організацій. Висновки вітчизняних дослідників цілком узгоджуються з позицією іноземних науковців (W. Doise, J. E. Kahne, D. Kerr, C. Flanagan та ін.). Зокрема, С. Flanagan, J. E. Kahne обґрунтовано доводять важливість соціальних знань та вмінь, опанованих під час навчання, як чинника активізації соціальної участі молоді в різних формах громадської активності [7; 8]. Отже, роль освітнього середовища визначається як одна з головних для політико-правової соціалізації молоді людини.

Новітні політичні реалії України, втягнутої у воєнний конфлікт з РФ, зумовлюють актуальність дослідження ролі сучасних ВНЗ та ролі процесів, які в них відбуваються, для політико-правової соціалізації студентів.

Мета статті: представити теоретичну модель політико-правового інформування студентів в умовах освітнього середовища ВНЗ, визначити значущість довіри студентів до окремих ланок політико-правового інформування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для ідентифікації процесів отримання, когнітивного опрацювання та передавання інформації політико-правового змісту в студентському середовищі протягом 2013–2015 років було проведено теоретичне та емпіричне дослідження. Усього в ньому було задіяно 456 студентів з 10 ВНЗ м. Києва (3, 4, 5 і 6-й курси). У глибинних інтерв'ю взяли участь 10 дівчат і 10 юнаків, у 4-х групових інтерв'ю – відповідно 7 і 9. Усього учасниками анкетування стали 428 студентів різної спеціалізації навчання.

Як методи дослідження було застосовано анкетування (авторська розробка), глибинні індивідуальні та групові інтерв'ю. Результати анкетування аналізувалися за допомогою методів описової статистики. Матеріали, отримані під час глибинних інтерв'ю, опрацьовувалися методом контент-аналізу за процедурою, запропонованою С. І. Шалаком [5]. У цій статті більшу увагу приділено висновкам, зробленим на основі анкетування; результати смислового аналізу глибинних інтерв'ю мають більшою мірою ілюстративне, допоміжне значення. Деталізований огляд контент-аналізу глибинних інтерв'ю буде надано в окремій публікації.

На основі теоретичного аналізу наукових джерел було розроблено теоретичну модель політико-правових комунікацій (рис. 1). У ній позначками ВНЗ 1, ВНЗ 2 умовно показано комунікацію між спільнотами різних ВНЗ.

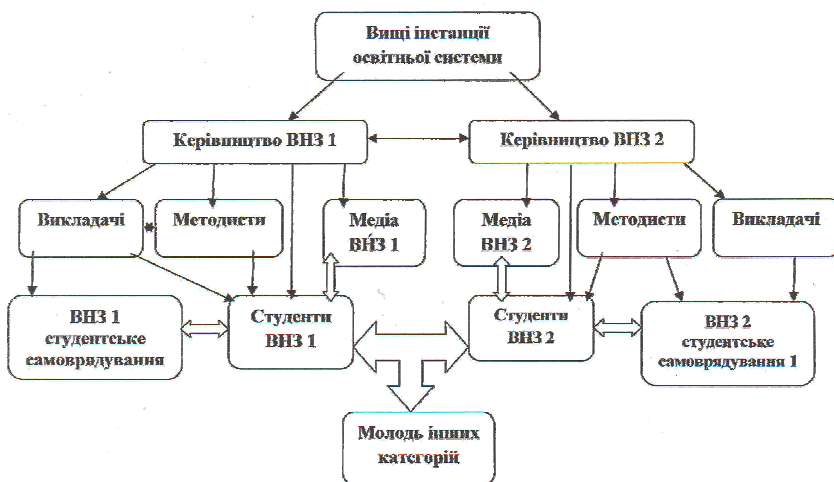
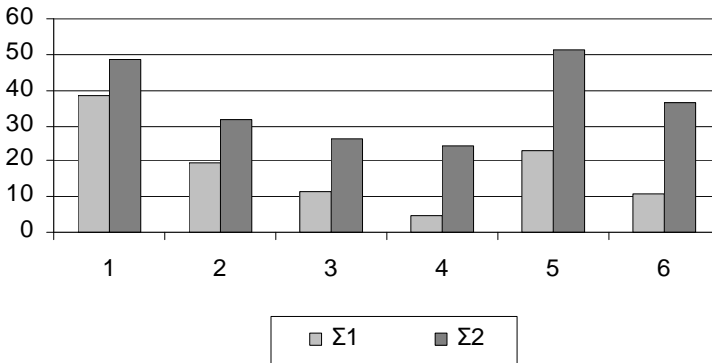

Рис 1. Модель політико-правових комунікацій в умовах ВНЗ

Було виокремлено джерела інформації політико-правового змісту: студенти навчальної групи; студенти інших груп, факультетів, ВНЗ; лідери студентського самоврядування; викладачі ВНЗ; методисти з виховної роботи; керівництво ВНЗ. Респондентам було запропоновано оцінити інтенсивність користування цими джерелами за інтервальною шкалою (опції: ніколи, інколи, часто, постійно). У процесі обробки даних ми підсумували накопичені частоти тих, хто часто або постійно використовує певний канал комунікації. Отримане число означено як показник У1 (рис. 2). Частоти тих, хто ніколи або рідко використовує певне джерело, у цьому контексті не аналізувалися. Процедура зумовлена потребою виділення рутинізованої, узвичаєної поведінки респондентів, яку можна вважати різновидом комунікативних практик. За тією ж самою процедурою було оброблено дані щодо рівня довіри до отриманої інформації (показник У2) (див. рис. 2).

Примітка: по горизонтальній осі: 1 – студенти навчальної групи, до якої належить респондент; 2 – студенти інших груп, факультетів, ВНЗ; 3 – лідери студентського самоврядування; 4 – методисти; 5 – викладачі; 6 – керівництво ВНЗ; по вертикальній осі: кількісні показники У1, У2.

Рис. 2. Інтенсивність користування різними джерелами та рівень довіри до носіїв інформації політико-правового змісту в освітньому середовищі

Під час глибинних індивідуальних і групових інтерв'ю було виявлено організаційні ланцюжки, які є каналами передавання інформації політико-правового змісту. Політико-правові позиції вищих управлінських установ освіти транслиювалися керівництву ВНЗ і далі – на нижчі організаційні ланки освітньої системи – за схемою: представники вищих інстанцій управління освіти → керівництво ВНЗ → викладачі → методисти → лідери студентського самоврядування → рядові студенти (див. рис. 1).

Односторонніми стрілками позначено владно-підвладні стосунки, яким притаманна ієрархічна нерівність та підпорядкування, двосторонніми – взаємодію, що базується на ієрархічній рівності або можливості взаємовпливу.

Як видно з рис. 2, респонденти найчастіше звертаються з інформаційними запитами до студентів своєї групи (38,1 %). Зауважимо, що опцію “студенти навчальної групи” можна водночас розглядати і як близьке соціальне оточення респондентів, і як важливий сегмент освітнього середовища ВНЗ. Це зумовлено значною тривалістю навчального та дозвіллевого часу, який студенти проводять разом, та підтверджується даними інших блоків дослідження.

Щоб з’ясувати інтенсивність комунікацій та поширеність стилів політико-правової взаємодії у навчальних групах, було досліджено їх кількісний розподіл у вибірці. На етапі теоретичного аналізу виділено опції, які варіювали від повного уникнення спілкування на політико-правову тематику до суб’єктно вчинкового стилю, коли спілкування завершується спільним груповим рішенням і діями задля зміни середовища. Респондентам пропонувалося позначити власний стиль комунікації в навчальній групі, обравши одну з таких опцій:

- 1) обговорень, спільних рішень і спільних дій немає;
- 2) обговорення без спільних рішень і без спільних дій;
- 3) обговорення і спільні рішення без подальших дій;
- 4) обговорення, спільні рішення, спільні дії.

Як показали результати анкетування, у навчальних групах розгортаються інтенсивні політико-правові комунікації, які інколи виходять за рамки власне обговорень. Студенти приймають спільні рішення та в подальшому втілюють їх у життя. Зазначимо, що далеко не всі беруть активну участь у цих процесах. Так, 19% респондентів у межах навчальної групи взагалі ухиляються від комунікування на будь-які політико-правові теми. Проте бути абсолютно виключеним з політико-правових комунікацій сьогодні навряд чи можливо. Адже близько половини всіх опитаних (49,4%) активно обговорюють між собою соціально значущі події, навіть якщо це обговорення не завершується спільними рішеннями або діями в політико-правовій площині. Ще 12,8% респондентів активно обговорюють політико-правові події, приймають групові рішення, проте утримуються від подальших спільних дій. А ось 18,8% опитаних, окрім обговорень, подеколи приймають спільні групові рішення та втілюють їх у життя.

Завдяки проведеним глибинним інтерв’ю виявлено, що студентське середовище за своїми політико-правовими позиціями досить неоднорідне. Інтерв’ю містили слова-маркери, що свідчать про психологічний тиск, складність позиціонування певних політико-правових уподобань в освітньому середовищі. Можливо, саме це призводить до усвідомленого уни-

кання окремими респондентами розмов на політико-правові теми в разі їхньої незгоди з поширеними в даному середовищі інтерпретаціями соціально значущих подій. Про активні спроби переконування однокурсників повідомляли і їхні опоненти.

Яскравою ілюстрацією щодо цих процесів може бути випадок, коли один з респондентів під час групового інтерв'ю висловлював помірковану проревольюційну позицію, а під час анкетування назвав події Революції гідності “антиконституційним заколотом”. Зауважимо, що анкетування було анонімним, ідентифікація особи респондента відбулася випадково. (У студента перестала писати ручка, тож інтерв'юер позичив йому свою власну з нетиповим кольором чорнила, якого не було більше ні в кого з присутніх). Проте ця випадковість яскраво ілюструє досить поширене в студентському середовищі уникання публічного декларування власної незгоди щодо політико-правових питань. Отже, можна стверджувати, що функції нормування взаємодії в групі реалізуються шляхом емоційного тиску на опонентів, намагання здійснювати когнітивне переконування або емоційного відсторонення. (Факти, зафіксовані під час глибинних інтерв'ю, будуть більш детально розглянуті в окремій публікації).

Як один із засобів політико-правого позиціонування особистості ми розглядаємо віртуальну самопрезентацію у віртуальному просторі [6]. Я. Шмідт стверджує, що процеси множинної віртуальної самопрезентації користувачів в інтернет-мережі можуть бути реалізовані завдяки створенню декількох акаунтів. Різні особисті сторінки в соціальних мережах можуть відображати віртуальні субособистості завдяки унікальному нікнейму, аватарці, візуальному оформленню сторінки та її специфічному інформаційному наповненню, що дає користувачеві змогу вільно відображати різні грані його взаємодії із соціумом – навіть ті, які емоційно табуовані у звичному соціальному оточенні людини.

Як з'ясувалося, більшість студентів (79,8 %) зареєстровані під власним іменем та готові декларувати політико-правову позицію відкрито. А ось майже 10% мають як анонімний, так і відкритий акаунти, що дає змогу певну частину політико-правових особистісних уподобань, потреб, позицій, намірів реалізовувати без персоніфікації особи. Згідно з даними нашого опитування, 8,5% респондентів зареєстровані в соціальних мережах виключно під псевдонімом; таку поведінку вони розглядають як спосіб забезпечити себе та своїх близьких від можливих ускладнень у разі виявлення щирої, автентичної політико-правової позиції. Під час глибинних інтерв'ю студенти повідомляли про страх стеження за ними в соціальних мережах з боку вітчизняних та іноземних спецслужб. Про поширеність виявлених тенденцій можна буде говорити після проведення подальших емпіричних досліджень.

Отже, створення студентами анонімних акаунтів можна розглядати як одну із стратегій, що дає змогу реалізовувати не задоволену у звичному середовищі особистості потребу у виявленні власної політико-правової позиції, пошуку однодумців для обговорення, емоційної консолідації або організації спільних політичних дій. У випадку, коли студент реалізує активні медіапрактики, метою яких є ускладнення медійної активності проросійських користувачів (або взагалі антиросійська віртуальна активність), анонімний акаунт використовується як засіб уникнення стеження з боку іноземних спецслужб.

Особливу роль у вищезазначеному контексті дослідження відіграють групи в соціальних мережах, які є віртуальним відображенням навчальної групи. Більшість респондентів (93,4%) зазначили, що вони зареєстровані в таких віртуальних спільнотах та з різною мірою інтенсивності долучаються до їхньої діяльності. Завдяки цим віртуальним групам студенти, зокрема, координують навчальну діяльність (88%), поширюють навчально-методичну літературу (73,2 %). Однак 10,4 % респондентів використовують ці групи ще й для обговорення політичних новин в Україні та світі. Також у просторі груп інколи відбувається координація спільних акцій у політико-правовій сфері (8,3 %) та обговорення політико-правових тем із викладачами (7,1 %). Отже, порівняно з іншими функціями віртуальних відбитків навчальних груп політико-правові комунікації поступаються їм інтенсивністю та частотою, але вони все ж таки виконують функції інформування (хоча б на рівні заголовків) політично зацікавлених однокласників респондентів.

Роль студентів інших груп, факультетів або ВНЗ в інформаційному “насиченні” респондентів політико-правовою інформацією дещо менша (19,8 %). Незначна (порівняно з іншими джерелами) інтенсивність користування отриманою інформацією компенсується іншими чинниками, які й впливають на рівень довіри до цього джерела. Вважаємо, ці комунікації є важливими для підтримки горизонтальних зв’язків у студентській спільноті загалом, а не тільки в межах окремого ВНЗ.

Що ж до лідерів студентського самоврядування (11,5 %), то під час глибинних інтерв’ю виявлено, що респонденти розглядають їх як проміжну, координаційну ланку між спільнотою студентів і керівництвом ВНЗ. У разі виникнення конфліктної ситуації групові органи самоврядування під час взаємодії з керівництвом ВНЗ виступають як представники студентської спільноти і беруть на себе функції захисту інтересів рядових студентів. Проте навіть інформація від студентів інших ВНЗ суб’єктивно може мати більшу вагу (що наочно демонструє рис. 2).

Припускаємо, що оцінки респондентів щодо активності представників самоврядування можуть різнитися залежно від двох факторів: 1) індивідуальний стиль взаємодії особистості і владних постатей;

2) належність або неналежність респондента до структур студентського самоврядування. У разі належності до органів самоврядування респонденти під час глибинних інтерв'ю звертають увагу на його провідну роль. Студенти, не залучені в діяльність цих структур, більш стримано оцінюють ефективність їхньої політико-правової активності. Таким чином, близькість або віддаленість джерела інформації політико-правового змісту від владних суб'єктів в освітньому середовищі ВНЗ може впливати на інтенсивність користування і рівень довіри до неї у студентів. Гіпотеза, утім, ще потребує емпіричної перевірки.

Отже, згідно з результатами анкетування найвищий рівень довіри в освітньому середовищі ВНЗ щодо політико-правових питань у студентів мають викладачі: 22,7 % респондентів часто або постійно звертаються до них, щоб обговорити ті чи ті політико-правові теми. Чому це відбувається, якщо далеко не всі студенти є майбутніми політологами та юристами, а викладачі не є експертами в політико-правових питаннях?

По-перше, викладачі ознайомлюють студентів з азами професії та нормами поведінки в професійній спільноті, відіграють провідну роль у їхній професійній соціалізації. Сама ж ситуація взаємодії “викладач – студент” передбачає певну психологічну готовність слухати, навчатися, відтворювати здобуті знання, навички і моделі професійної поведінки. Тому отримані нами дані можуть свідчити про емоційне поєднання довіри та поваги до викладачів як еталонних взірців професіоналізму, що екстраполюється на інші сфери життя, у тому числі і на політико-правову сферу. Тобто під час навчання завдяки викладачам засвоюються не тільки професійні компетенції і норми поведінки професійного середовища – соціалізація відбувається в значно ширшому колі сфер життєдіяльності студентів.

По-друге, авторитетність викладачів і сугестивність студентів можуть підсилювати залежність останніх у навчальних питаннях. Складання іспитів, заліків, а отже, і потенційна можливість отримання стипендії, і взагалі можливість продовжувати навчання у ВНЗ значною мірою залежать саме від викладачів. Тобто це стосунки з ознаками домінування-підпорядкування, в яких підлегла сторона схильна неусвідомлено підпорядковуватись домінуючій [1].

По-третє, викладачі можуть виконувати роль “провідників” політико-правової позиції, яку публічно декларує керівництво ВНЗ. І це додатково підсилює залежність, а отже, і сугестивність студентів.

Аналогічну роль щодо студентів можуть виконувати і методисти з виховної роботи. Проте, як видно з рис. 1, частота звернень до них з політико-правових питань значно нижча (4,4 %). Опосередковано це підтверджує наші попередні висновки, адже рівень залежності студентів від методистів значно нижчий, аніж від викладачів.

Керівництво ВНЗ під кутом зору політико-правової соціалізації є також важливим центром впливу на студентів (11 %). Як і у випадку з викладачами, студенти часто-густо відчують організаційну та фінансову залежність від керівництва ВНЗ. Це може суттєво ускладнювати політико-правове позиціонування студентів, якщо воно йде врозрід з позицією керівництва. Адже можливість суттєвого організаційного ускладнення навчання, навіть відрухування з навчального закладу з ідеологічних причин, є цілком реальною, а інколи це навіть трапляється. Окрім словесних заборон, під час глибинних інтерв'ю студенти згадували і про факти фізичного примусу з боку адміністрації ВНЗ, аби блокувати політичну активність студентів. Респонденти наводили, зокрема, факти фізичного примусу щодо студентів, які прагнули брати особисту участь у подіях Революції гідності. Наприклад, адміністрація одного з ВНЗ розпорядилася позачиняти двері гуртожитків та навчальних корпусів, не випускати студентів, аби вони не змогли долучитися до масових протестів. А керівництво іншого ВНЗ уповноважило працівників охоронних структур відшукувати на Майдані Незалежності студентів та повертати їх у гуртожитки в примусовому порядку.

У процесі комунікації хоч і можливе часом випадіння окремих ланок, проте це в цілому не змінює основного напрямку передавання інформації: від вищого організаційного рівня до нижчого. Зворотний напрям передавання інформації можливий, проте він сприймається соціумом та вищими інстанціями як конфліктний. Відомі ситуації, коли такі комунікації призводили до фінансових, організаційних санкцій щодо окремих ВНЗ або студентів. У цих випадках функцію донесення політико-правової позиції ВНЗ або студентів брали на себе представники медіа (журналісти), представники органів студентського самоврядування або громадських організацій.

Залучення зовнішніх щодо системи освіти суб'єктів у процес політико-правової комунікації розглядаємо як засіб зниження організаційного, фінансового тиску на "непокірні" ВНЗ або окремих студентів. Яскравим прикладом, що ілюструє ці процеси, може бути заборона студентам Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця у 2013–2014 роках брати участь у протестах та надавати медичні послуги постраждалим. Групові спроби студентів відстояти право на власну політико-правову позицію вилилися в медійний скандал і подальше переформатування керівного складу цього ВНЗ.

Отже, студентська спільнота здатна зайняти суб'єктну, автономну позицію в політико-правових комунікаціях у межах власного ВНЗ завдяки використанню медійних ресурсів. Їх залучення дає змогу компенсувати вакуум влади в межах певної організаційної або соціальної структури.

На основі результатів глибинного інтерв'ю щодо каналів передавання інформації політико-правового змісту в середовищі ВНЗ виділено такі можливі шляхи:

- офіційні комунікації, в яких прямо визначено політико-правову позицію суб'єктів освітнього процесу (наприклад, під час нарад або на основі письмових розпоряджень) / неофіційні рекомендації та прохання під час неформальної взаємодії з різними суб'єктами освітнього процесу;
- безпосередні комунікації / опосередковані комунікації через інших осіб, які виконують функції проміжної комунікаційної ланки;
- вербальні/невербальні комунікації;
- індивідуальні/групові комунікації;
- медійні комунікації із застосуванням зовнішніх і внутрішніх ресурсів (університетська радіостанція, сайт, групи в соціальних мережах, газета, телебачення тощо) / безпосереднє міжособове спілкування;
- діяльнісні/бездіяльнісні комунікації, коли посадовою особою ВНЗ реалізуються певні публічні дії, які наочно ілюструють її політико-правову позицію. Дії наочно і публічно демонструють політико-правову позицію керівництва ВНЗ та певною мірою виконують директивно-дозвільну функцію щодо припустимої поведінки студентів та викладачів у проблемній політико-правовій ситуації. Наприклад, керівництво одного з ВНЗ після побиття студента цього закладу в ніч з 30 листопада – на 1 грудня 2013 р. взяло на себе юридичний супровід, функції охорони в лікарні, повністю компенсувало родині медичні витрати на його лікування. (Нагадаємо, що постраждали під час подій Революції гідності певний період піддавалися потужному юридичному тиску, незважаючи на отримані травми та поранення).

Зауважимо, що медіазвернення як медіапрактика активного типу часто використовується керівництвом ВНЗ для підвищення або зменшення мобілізаційної готовності студентської спільноти в політико-правовій площині [2; 3]. Якщо керівництво займало чітку політико-правову позицію, публічно її декларувало в інформаційному просторі, викладачі та студенти більш активно долучалися до політичних процесів особисто або завдяки організаційним діям представників осередків самоврядування. І навпаки, коли публічно або завуальовано декларувалася позиція “не втручатися в проблемну політико-правову ситуацію, уникати політичної участі в акціях протесту”, викладачі і студенти внаслідок процесів раціоналізації часто приймали цю позицію як правильну. Прикметно, що деякі респонденти, які брали участь у глибинних інтерв'ю, емоційно приєднувалися до такої позиції та відтворювали її. Проте, попри заборони, молодь інколи все ж таки робить автономний вибір та долучається до публічно не схвалених або не санкціонованих керівництвом ВНЗ політико-правових заходів.

Результати емпіричного дослідження дають підстави зробити такі

ВИСНОВКИ:

1. Освітнє середовище ВНЗ має широку комунікаційну мережу для поширення інформації політико-правового змісту. Передавання інформації суб'єктами вищого організаційного рівня до ланок нижчого рівня більш ефективно, ніж у зворотному напрямі. Комунікація “знизу-вгору” в разі незбігу політико-правових позицій може сприйматися в соціумі як конфліктна.

2. У студентському середовищі найбільше довіряють політико-правовій інформації, отриманій від студентів своєї навчальної групи та викладачів. Отож освітнє середовище ВНЗ та навчальну групу зокрема можна розглядати як осередок не тільки професійної, а й політико-правової соціалізації. Інтенсивні комунікації політико-правового змісту під час особистого спілкування доповнюються віртуальними інтеракціями у віртуальних відбитках навчальних груп (групи в соціальних мережах, вайбері тощо).

3. З огляду на виявлені закономірності передавання інформації політико-правового-змісту в освітньому середовищі ВНЗ є важливим інститутом політико-правової соціалізації студентів.

Зазначені закономірності потребують подальшого ґрунтовного теоретичного аналізу та більш надійного емпіричного підтвердження.

Література

1. *Васютинський В.* Інтеракційна психологія влади / Вадим Васютинський. – Київ, 2005. – 492 с.
2. Виступ ректора Києво-Могилянської академії Сергія Квіта на Євромайдані 8 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=Zg93P1tZk5k>
3. Виступ ректора університету імені Б. Грінченка щодо розгону студентів [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=mVqX2ycO4os>
4. Політична картина світу студентської молоді: психологічні проблеми формування : монографія / В. Д. Бондаренко, І. В. Жадан, С. І. Позняк та ін. ; за ред. В. Д. Бондаренка, І. В. Жадан ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. і політ. психології. – Київ : Міленіум, 2017. – 264 с.
5. *Шалак В. И.* Современный контент-анализ. Приложения в области: политологии, психологии, социологии, культурологии, экономики, рекламы **РАН.** – Москва : **Омега-А, 2004.** – 272 с.
6. *Шмідт Я.* Нова мережа: ознаки, практики і наслідки веб 2.0: посібник для вузів / Я. Шмідт ; пер. з нім. В. Клименко ; за заг. ред. В. Іванова. – Київ : Центр Вільної Преси, 2013. – 284 с.
7. *Flanagan C.* Young People's Civic Engagement and Political Development. Handbook of Young and Young Adulthood: New Perspectives and Agendas / C. Flanagan. – New York : Routledge, 2009. – 496 p.
8. *Kahne J. E.* Developing citizens: The impact of civic learning opportunities on students commitment to civic participation / J. E. Kahne // American Educational Research Journal. – Vol. 45 (3).

References

1. Vasiutynskiy, V. (2005). *Interaktsiina psykholohiia vldy* [Interactive psychology of power]. Kyiv (ukr).
2. Vystup rektora Kyievo-Mohylianskoi Akademii Serhiia Kvita na Yevromaidani 8 hrudnia: [The Speech of the rector of the Kyiv Mohyla Academy Serhiy Kvit on Eurovision December 8], <https://www.youtube.com/watch?v=Zg93P1tZk5k> (ukr).
3. Vystup rektora universytetu imeni B. Hrinchenka shchodo rozhonu studentiv: [The Speech of the rector of the B. Hrinchenko University on the dispersal of students], <https://www.youtube.com/watch?v=mVqX2ycO4os> (ukr).
4. Bondarenko, V. D., Zhadan, I. V., Pozniak, S. I. & others (2017). *Politychna kartyna svitu studentskoi molodi: psykholohichni problemy formuvannia* [Political picture of the world of student youth: psychological problems of formation]. Kyiv: Milenium Publ. (ukr).
5. Shalak, V. I. (2004). *Sovremennyiy content-analiz. Prilozheniya v oblasti: politologii, psikhologii, sotsiologii, kulturologii, ekonomiki, reklamy* [Modern content analysis. Applications in the field of: political science, psychology, sociology, culturology, economics, advertising]. Moscow: Omega-A Publ. (rus).
6. Shmidt, Ya. (2013). *Nova merezha: oznaky, praktyky i naslidky veb 2.0: Posibnyk dlia vuziv* [New Network: Features, Practices and Web 2.0 Effects: A Guide for Universities]. Kyiv: Publisher Free Press Center (ukr).
7. Flanagan, C. (2009). *Young People's Civic Engagement and Political Development. Handbook of Young and Young Adulthood: New Perspectives and Agendas*. New York: Routledge.
8. Kahne, J. E. Developing citizens: The impact of civic learning opportunities on students commitment to civic participation. *American Educational Research Journal*, 45 (3).

Никоненко Л. В. Доверие студентов к политико-правовому информированию в условиях образовательной среды

Описаны устойчивые коммуникационные цепочки передачи информации политико-правового содержания в образовательной среде вуза (представители высших инстанций управления образованием → руководство вуза → преподаватели → методисты → лидеры студенческого самоуправления → рядовые студенты). Приводится классификация каналов коммуникации политико-правового содержания в образовательной среде вузов согласно следующим опциям: официальные/неофициальные, непосредственные/опосредованные, вербальные/невербальные, индивидуальные/групповые, медийные/межличностные, деятельностные/бездеятельностные. Установлено, что в образовательной среде вуза респонденты чаще всего обращаются с информационными запросами политико-правового характера к студентам своей группы, а наибольшим доверием пользуются обычно преподаватели и студенты-одногруппники. Зафиксирована сложность публичного позиционирования в студенческой среде политико-правовой позиции, когда события Революции достоинства (2013–2014) рассматриваются студентом как противоправные и антиконституционные. Оказалось, что в студенческом обществе распространен страх слезения в виртуальном пространстве со стороны отечественных и иностранных спецслужб; чтобы преодолеть его, студенты или вовсе избегают разговоров на политико-правовую тематику, или используют стратегию множественной самопрезентации (создают несколько аккаунтов, в том

числе и анонимных). Роль преподавателей как агентов информирования студентов признана одной из наиболее значимых. В качестве причин такой значимости названы: 1) организационная зависимость студентов от преподавателей, способствующая повышенной суггестивности первых, что присуще властно-подвластным отношениям; 2) материальная зависимость (получение стипендии) от преподавателей; 3) психологическая готовность студентов воспринимать и воспроизводить информацию, полученную от преподавателей, как условие успешного обучения и первичной профессиональной социализации. Раскрыта роль студенческой группы как ячейки профессиональной, политико-правовой социализации студентов. Установлено, что студенческое сообщество благодаря использованию медиаресурсов способно занимать субъектную, автономную позицию в политико-правовых коммуникациях в среде своего вуза.

Ключевые слова: информация политико-правового содержания, студенческая молодежь, образовательная среда вуза, виртуальные аналоги учебных групп, каналы политико-правовой коммуникации в вузах.

Nikonenko L. V. Students' trust to provision of political and legal information in the educational environment

The article describes set communication links of transmitting political and legal information in the educational environment of the higher education establishments (HEE) (representatives of the upper bodies of the education authorities → HEE administration → teachers → student self-government leaders → students). The author develops the following classification of the political and legal information communication channels: official/unofficial, direct/indirect, verbal/nonverbal, individual/group, media/interpersonal and active/passive channels. The respondents most frequently ask their fellow students for political and legal information, and they mostly trust their teachers and fellow group members. The respondents find it difficult to declare their political and legal standpoint if they consider the events of the Revolution of Dignity (2013–2014) to be illegal and anticonstitutional. The fear of being tracked in the virtual environment by the national and foreign secret services is spread among the university students. To overcome it they either avoid communication about political and legal issues or use the strategy of multiple self-representation (they create a number of accounts including the anonymous ones). The role of teachers as the agents of information for the students is one of the most significant ones. The reasons for the significance are the following: 1) organizational dependence of the students from their teachers; 2) material dependence of the students (getting a scholarship) from teacher; 3) psychological readiness of the students to receive and reproduce the information received from the teachers as a guarantee of their successful studying and primary professional socialization. The article discusses the role of a student learning group as a unit of student professional, political and legal socialization. It has been proved that thanks to media resources, the student community is capable of taking an independent and autonomous stand in the political and legal communication within their HEE.

Key words: political and legal information, student youth, HEE educational environment, virtual analogues of learning groups, channels of political and legal communication in HEE.